

HOOFDSTUK 11

DOORSTROOM EN UITVAL

11.1	Voortijdig schoolverlaten in het voortgezet onderwijs	181
11.2	Maatregelen tegen voortijdig schoolverlaten en spijbelen in het voortgezet onderwijs	185
11.3	Voortijdig schoolverlaten in het middelbaar beroepsonderwijs	189
11.4	Voortijdig schoolverlaten en de beroepskolom	193
11.5	Uitval en rendement in het hoger onderwijs	198

11 Doorstroom en uitval

Samenvatting

Voortijdig schoolverlaten voortgezet onderwijs In het schooljaar 2005/2006 vertrokken 16.500 leerlingen zonder startkwalificatie uit het voortgezet onderwijs. Van deze leerlingen, voornamelijk afkomstig uit het vmbo, heeft 40 procent wel een diploma, maar dat voldoet niet aan de eisen van de startkwalificatie. De resterende 60 procent verliet het onderwijs zonder enig diploma. Voortijdig schoolverlaten komt vaak voor onder allochtone leerlingen en in de vier grote steden.

Kwaliteit scholen voortgezet onderwijs Op scholen waar veel leerlingen voortijdig vertrekken, voldoet het leerstofaanbod vaker dan elders niet aan de vereisten en is de kwaliteit zorg weinig ontwikkeld. Het onderwijs is onvoldoende afgestemd op verschillen tussen leerlingen en het schoolklimaat is niet optimaal. In het vmbo en het vso lijkt de aandacht voor het probleem van het voortijdig schoolverlaten te verslappen. Scholen maken nog weinig werk van direct op leerlingen gerichte interventies bij het voorkomen van voortijdig schoolverlaten. Ook de aanpak van spijbelen verdient verbetering.

Voortijdig schoolverlaten mbo Van alle deelnemers die uitstromen uit het bekostigd mbo, is een derde voortijdig schoolverlater. Op alle ingeschreven deelnemers, jonger dan 23 jaar, gaat het om 9 procent. De problematiek is het grootst in de sectoren techniek en economie en het kleinst in zorg en welzijn en landbouw. Er zijn grote verschillen tussen instellingen. Hoe beter de trajectbegeleiding is, hoe minder uitvallers. Hoe meer allochtone deelnemers, hoe meer deelnemers uit lagere sociaaleconomische milieus en hoe meer deelnemers op lagere opleidingsniveaus, des te groter is het percentage voortijdig schoolverlaters.

Meldingen Tijdige meldingen aan de gemeente (leerplicht en RMC) en de IB-Groep (beëindiging studiefinanciering) zijn belangrijk in de strijd tegen voortijdig schoolverlaten. Scholen en instellingen melden wel, maar niet consequent, niet tijdig en niet volledig. Dat ligt aan complexe regels, gebrekkige technische voorzieningen en een gebrek aan een juiste 'meldcultuur' bij alle partijen.

Beroepskolom Het voortijdig schoolverlaten speelt vooral in de beroepskolom van vmbo, mbo en hbo. Van de vmbo-leerlingen stroomt 82 procent door naar het mbo. De meeste leerlingen gaan naar een opleiding op mbo-niveau, dat past bij de vmbo-leerweg die ze doorlopen hebben, al zijn er ook leerlingen die lager of hoger terechtkomen. Dat laatste gebeurt vooral bij leerlingen uit de kaderberoepsgerichte leerweg. Twee derde van de leerlingen die in het mbo starten, is daar na twee jaar nog en zit vaak ook op het niveau dat mocht worden verwacht. Van de mbo-deelnemers op niveau 4 stroomt 35 procent door naar het hbo.

Uitval hoger onderwijs In het hbo is na twee jaar bijna een kwart van de studenten met de opleiding gestopt, in het wetenschappelijk onderwijs een vijfde.

Niet al deze studenten vertrekken ook uit het hoger onderwijs: een deel van de hbo-studenten gaat verder in het wetenschappelijk onderwijs, het omgekeerde gebeurt ook. Een grondige studiekeuze vergroot de kans op studiesucces. Ook de inrichting van de propedeuse is van belang bij het voorkomen van uitval.

Hardnekkig probleem Voortijdig schoolverlaten in het voortgezet onderwijs en het mbo en de uitval in het hoger onderwijs zijn hardnekkige problemen. Scholen en instellingen doen het nodige om dit probleem het hoofd te bieden, maar op alle fronten zijn verbeteringen in het onderwijs nog mogelijk én noodzakelijk.

11.1 Voortijdig schoolverlaten in het voortgezet onderwijs

Voortijdig schoolverlaters en terugkeer in het onderwijs Jongeren die het onderwijs verlaten zonder een startkwalificatie voor de arbeidsmarkt, zijn voortijdig schoolverlaters. Voor een startkwalificatie moeten jongeren een havo-, vwo- of mbo-diploma op niveau 2 hebben.

In het vorige Onderwijsverslag werd het aantal leerlingen dat in 2004/2005 uit het voortgezet onderwijs vertrok zonder startkwalificatie geschat op 21.400. Nadere berekeningen van Cfi laten echter zien dat dit aantal teruggebracht moet worden tot 17.400. De correcties betreffen leerlingen die naar het praktijkonderwijs gaan, leerlingen van wie geen of onvolledige examencijfers beschikbaar waren, leerlingen die doorstromden naar niet-bekostigd onderwijs, leerlingen in het 'internationaal baccalaureaat' en de 'Engelse stroom', leerlingen die in het buitenland wonen, geëmigreerde leerlingen en overleden leerlingen.

Van de voortijdig schoolverlaters keerde 28 procent in het volgende schooljaar toch weer terug in het onderwijs, nog eens 9 procent kwam in het daaropvolgende schooljaar terug. Op dat moment had een kwart van de eerder teruggekeerde groep het onderwijs helaas opnieuw zonder startkwalificatie verlaten (ofwel 8 procent van de oorspronkelijk teruggekeerde 28 procent). Dat neemt niet weg dat uiteindelijk toch 29 procent van de leerlingen die op 1 oktober 2004 het onderwijs zonder startkwalificatie verlieten, twee jaar later terug is in het onderwijs.

Voortijdig schoolverlaters op 1 oktober 2006 Aan het begin van het schooljaar 2006/2007 zaten er in totaal 909.500 leerlingen in het voortgezet onderwijs. Op 1 oktober 2006 hadden 65.000 van hen (7 procent) een startkwalificatie behaald. Zij waren namelijk geslaagd voor hun havo- of vwo-examen. Ongeveer 90 procent van de leerlingen was op de teldatum nog met een opleiding bezig. Bijna 16.500 leerlingen (2 procent) had het voortgezet onderwijs zonder startkwalificatie verlaten.

Van deze 16.500 leerlingen heeft 40 procent weliswaar geen startkwalificatie, maar wel een diploma: een vmbo-diploma of (in 58 gevallen) een mbo 1-diploma dat in het voortgezet onderwijs is behaald. De meerderheid van alle leerlingen zonder startkwalificatie (9.849 leerlingen, 60 procent) heeft dus bij het vertrek uit het onderwijs geen enkel diploma behaald. Het kan zijn dat een deel van hen op een later tijdstip terugkeert in het onderwijs, maar de gegevens hierover voor dit schooljaar zijn nog niet beschikbaar.

Tabel 11.1a geeft nadere informatie over de 9.849 jongeren die zonder enig diploma het onderwijs hebben verlaten.

Zo'n 40 procent vertrok al tijdens de onderbouwperiode, bijna 30 procent vertrok uit de bovenbouw van de basis- en kaderberoepsgerichte leerwegen van het vmbo. Bij de gemengde en theoretische leerweg van het vmbo, de havo en het vwo vertrok steeds ongeveer 10 procent van de leerlingen.

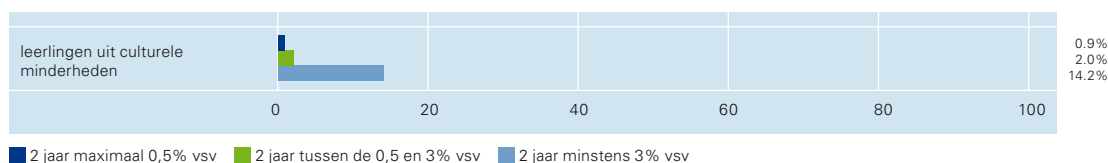
Tabel 11.1a Percentage jongeren (n=9.849) dat op 1 oktober 2006 geen opleiding meer volgt, geen startkwalificatie heeft bereikt, geen vmbo-diploma heeft behaald en...

	Percentage
... de onderbouw van het voortgezet onderwijs heeft verlaten	40,7
... de basis- en kaderberoepsgerichte leerweg heeft verlaten	29,2
... de gemengde en theoretische leerweg heeft verlaten	9,6
... de havo heeft verlaten zonder het diploma te behalen	11,1
... het vwo heeft verlaten zonder het diploma te behalen	9,5
Totaal	100,0

Bron: Cfi, 2007

Kenmerken voortijdig schoolverlaters Voortijdig schoolverlaters komen relatief vaak uit culturele minderheden. Zij zitten vaker in het vmbo, het schooltype waar het aantal voortijdig schoolverlaters het grootst is. De inspectie heeft nog geen eenduidige gegevens over leerlingen die voortijdig uit het voortgezet onderwijs vertrekken, maar wel over een wat ruimere groep: voortijdig schoolverlaters uit het voortgezet onderwijs én de beroeps- en volwasseneneducatie (die overigens al wel een vmbo- of mbo 1-diploma kunnen hebben). In deze groep is het percentage niet-westerse allochtonen met 7 procent twee keer zo hoog als het percentage autochtonen, van wie ruim 3 procent voortijdig de school verliet (Cfi, 2007). Scholen waar twee jaar achtereen minder dan een half procent leerlingen voortijdig de school verlaat, hebben ook heel weinig leerlingen uit culturele minderheden (minder dan 1 procent). Daarentegen hebben scholen waar 3 procent van de leerlingen of meer voortijdig de school verlaat, gemiddeld 14 procent leerlingen uit culturele minderheden (figuur 11.1a).

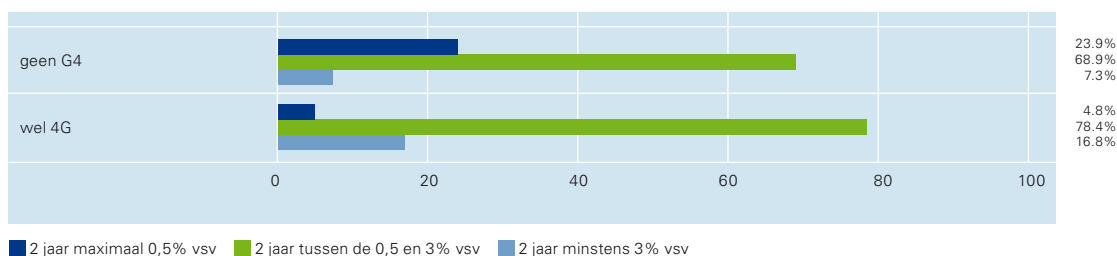
Figuur 11.1a Scholen met voortijdig schoolverlaters en leerlingen uit culturele minderheden in percentages

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2007

Veel schoolverlaters in grote steden en Vogelaarwijken De agglomeraties Amsterdam, Haaglanden en Rijnmond, Midden-Brabant en Zuid-Limburg hebben de meeste voortijdig schoolverlaters. Scholen voor voortgezet onderwijs in de vier grote steden en in wijken die door minister Vogelaar als achterstandswijk zijn aangewezen hebben meer voortijdig schoolverlaters dan scholen elders in het land (figuur 11.1b). Zo heeft 17 procent van de scholen in de grote steden twee jaar achtereen veel voortijdig schoolverlaters, terwijl dat in de rest van het land bij slechts 7 procent het geval is. Scholen met weinig voortijdig schoolverlaters (minder dan een half procent) liggen veel vaker buiten de grote steden (24 procent) dan in de grote steden (5 procent).

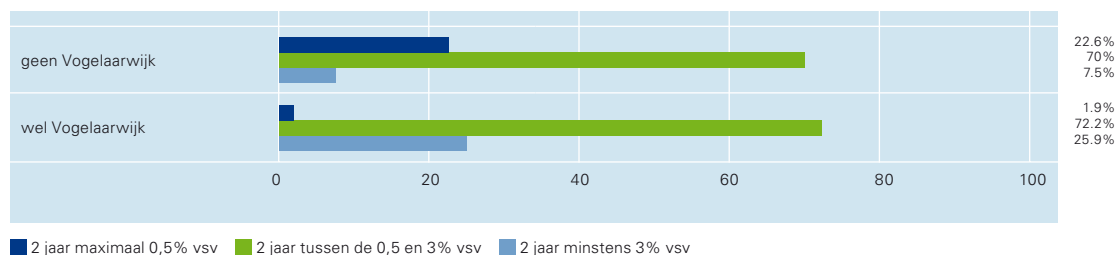
Figuur 11.1b Scholen met voortijdig schoolverlaters in G4 in vergelijking met de overige scholen in percentages

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2007

Van de scholen in de Vogelaarwijken heeft 26 procent twee jaar achtereen veel voortijdig schoolverlaters, terwijl dat elders op 7,5 procent van de scholen het geval is. Scholen met weinig voortijdig schoolverlaters zijn in de Vogelaarwijken dun gezaaid (figuur 11.1c).

Figuur 11.1c Scholen met voortijdig schoolverlaters en locatie in Vogelaarwijk in percentages

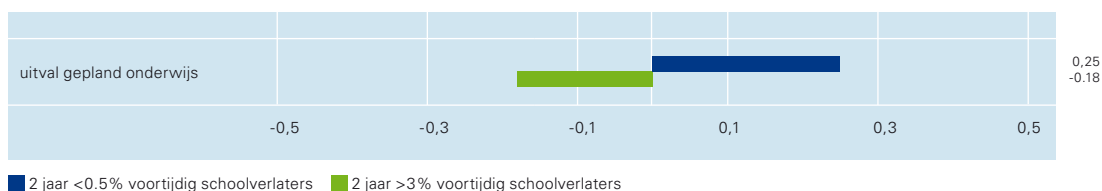

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2007

Wat kunnen scholen doen? Een leerling die de school voortijdig verlaat, neemt zelf de beslissing om dat te doen. Dat neemt niet weg dat scholen door een goed tijdmanagement, een gericht onderwijsaanbod, respectvolle omgangsvormen, een goede kwaliteitszorg en niet op de laatste plaats goede betrekkingen met ouders veel kunnen doen om voortijdig schoolverlaten in te dammen.

Kwaliteit onderwijs Om een goed beeld te krijgen van het verband tussen de kwaliteit van het onderwijs en voortijdig schoolverlaten, hebben correcties plaatsgevonden voor kenmerken van leerlingen en omgevingskenmerken van de school. Verschillen tussen scholen in de onderstaande figuren worden dus niet door deze kenmerken gemaskeerd. Op scholen met veel voortijdig schoolverlaters vallen meer onderwijsactiviteiten uit dan op scholen waar voortijdig schoolverlaten minder voorkomt (figuur 11.1d).

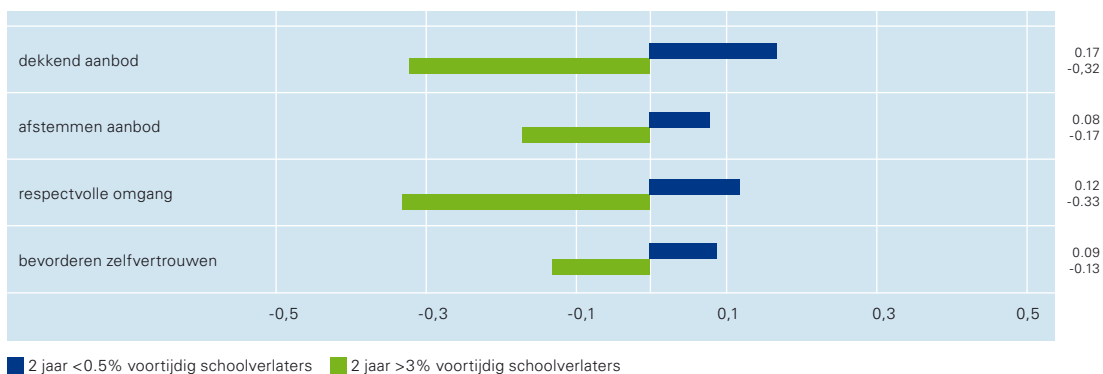
Figuur 11.1d Voortijdig schoolverlaten en uitval van gepland onderwijs in z-scores

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2007

Het leerstofaanbod op scholen met veel voortijdig schoolverlaters laat te wensen over: het voldoet minder vaak aan wettelijke vereisten en dekt exameneisen minder goed dan het aanbod op andere scholen. Ook slagen de scholen er minder in om het aanbod af te stemmen op onderwijsbehoeften van leerlingen. Bovendien is het schoolklimaat minder gunstig. Dat betekent dat leraren minder werk maken van respectvolle omgangsvormen en minder doen om het zelfvertrouwen van leerlingen te bevorderen (figuur 11.1e).

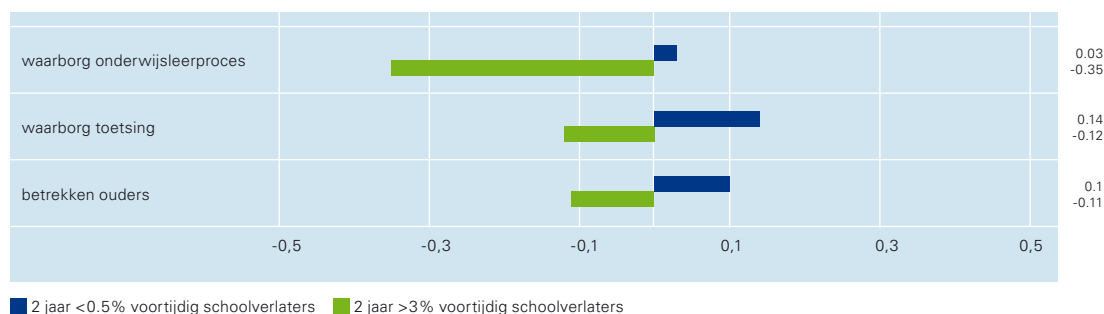
Figuur 11.1e Voortijdig schoolverlaten, leerstofaanbod en schoolklimaat in z-scores

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2007

Ten slotte zijn de scholen met veel voortijdig schoolverlaters minder gevorderd met hun kwaliteitszorg en het toetsen van leerlingen. Bovendien betrekken ze de ouders van leerlingen minder bij het onderwijs dan andere scholen (figuur 11.1f).

Figuur 11.1f Voortijdig schoolverlaten, kwaliteitszorg en betrekken van ouders bij de school in z-scores

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2007

11.2 Maatregelen tegen voortijdig schoolverlaten en spijbelen in het voortgezet onderwijs

De inspectie onderzoekt al enkele jaren wat scholen doen om voortijdig schoolverlaten te voorkomen. Omdat spijbelen een voorbode kan zijn van voortijdig schoolverlaten, vraagt de inspectie scholen wat ze tegen spijbelen doen. Met behulp van schriftelijke vragenlijsten voor directies verkreeg de inspectie in het najaar van 2007 gegevens van 71 scholen voor praktijkonderwijs, 68 vmbo-scholen, 71 scholen voor havo/vwo en 39 scholen voor voortgezet speciaal onderwijs.

Weinig schot in maatregelen voortijdig schoolverlaten In vergelijking met vorig jaar is in het praktijkonderwijs en het havo/vwo over de hele linie weinig veranderd, terwijl in het vmbo en zeker in het voortgezet speciaal onderwijs de aandacht voor maatregelen lijkt te verslappen. Het praktijkonderwijs was en is verreweg het meest actief, gevolgd door vmbo en havo/vwo. Het vso laat op veel maatregelen een terugval zien en is overal de hekkensluiter (tabel 11.2a). Het is zorgwekkend dat preventieve activiteiten, waar een potentiële voortijdig schoolverlater zelf direct iets van merkt en die waarschijnlijk daardoor ook het meest effectief zijn (begeleiding intensiveren, persoonlijk begeleider instellen, wekelijkse gesprekken), minder aandacht krijgen. Scholen laten hierdoor kansen op preventie van voortijdig schoolverlaten liggen. Praktijkscholen en havo/vwo-scholen zijn leerlingen vaker gaan volgen na hun vertrek. Blijvende contacten tussen leerling en school kunnen een terugkeer in het onderwijs bevorderen; hoe dan ook is de kans daarop groter dan wanneer contacten definitief zijn verbroken. Havo/vwo-scholen hebben, meer dan vorig schooljaar, gebruikgemaakt van de mogelijkheid om leerlingen naar reboundvoorzieningen te verwijzen. In hoeverre het deze voorzieningen werkelijk lukt om leerlingen voor voortijdig schoolverlaten te behoeden is, gezien hun korte bestaansduur in de huidige vorm, nog onbekend.

Dat praktijkscholen minder gebruikmaken van reboundvoorzieningen dan vmbo en havo/vwo, heeft te maken met het toelatingsbeleid van deze voorzieningen. Datzelfde geldt voor het vso.

Tabel 11.2a Percentages scholen die in 2006/2007 maatregelen namen op het gebied van voortijdig schoolverlaten

	Voortgezet onderwijs			Speciaal onderwijs
	Pro	Vmbo	Havo/vwo	Vso
Bij mogelijke signalen van voortijdig schoolverlaten				
Begeleiding van leerling intensiveren	97	93	94	72
Overleggen over gemeenschappelijke aanpak door leraren	99	96	84	72
Persoonlijk begeleider voor leerling instellen	69	58	61	54
Andere leerlingen inzetten om leerling op school te houden	13	12	11	3
Wekelijkse gesprekken houden met de leerling	89	86	63	59
Ouders van de leerling mobiliseren	97	96	96	74
Leerplichtambtenaar inzetten	97	94	89	74
Leerling naar reboundvoorziening verwijzen	61	87	78	15
Bij feitelijk voortijdig schoolverlaten door de leerling				
Exitgesprek voeren	70	71	77	33
Melden aan leerplichtambtenaar/rmc	92	94	83	62
Leerling na vertrek actief volgen	76	30	28	23
Evaluatie van maatregelen voortijdig schoolverlaten	59	62	53	23

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2007

Groen: stijging van 10 procent of meer in vergelijking met het voorgaande schooljaar

Oranje: daling van 5-10 procent in vergelijking met het voorgaande schooljaar

Rood: daling van 10 procent of meer in vergelijking met het voorgaande schooljaar

Spijbelen Hoe ouder leerlingen zijn, hoe groter de kans dat ze spijbelen. Volgens de Nationale Scholierenmonitor (Van der Vegt, Den Blanken & Jepma, 2007) spijbelt in het eerste leerjaar van het voortgezet onderwijs minder dan 10 procent van de leerlingen. In het derde leerjaar loopt dat op tot ruim 20 procent en in het vijfde leerjaar van havo/vwo zegt zelfs 44 procent van de leerlingen te spijbelen.

Korpershoek, Kuiper & Van der Werf (2006) melden nog hogere spijbelpercentages in het vijfde leerjaar van de havo en het vwo. Er is dus alle reden voor scholen om spijbelen zo veel mogelijk te voorkomen en te bestrijden.

Praktijkscholen, vmbo-scholen en havo/vwo-scholen nemen enkele maatregelen minder vaak dan vorig schooljaar, maar de verschillen zijn niet groot en er is op onderdelen ook vooruitgang. In het vso daarentegen is bij bijna alle maatregelen sprake van achteruitgang (tabel 11.2b). Als preventieve maatregelen zorgen de meeste scholen voor een lesrooster zonder tussenuren (in de onderbouw tenminste), minstens vier lessen per dag, korte pauzes en een centrale melding van leerlingen die uit de klas zijn gestuurd. Andere roostertechnische maatregelen (huiswerk spreiden, afwisselen van vakken) blijven vaak onbenut, evenals maatregelen bij lesuitval en ziekte van leraren. Als leerlingen spijbelen, lichten de meeste scholen naar eigen zeggen de ouders in en komt de mentor in actie. Leerlingen moeten als straf vaak nablijven of lessen inhalen. Er zijn nog maar weinig scholen die spijbelende leerlingen onmiddellijk door een telefoontje of een sms laten weten dat ze betrapt zijn. Dat is jammer, omdat een dergelijk snel lik-op-stukbeleid kan voorkomen dat leerlingen meerdere lessen of zelfs dagen weg blijven van school.

Informatie van leerlingen De gegevens in tabel 11.2b zijn afkomstig van schooldirecteuren. Hoogstwaarschijnlijk onderschatten zij de werkelijke problematiek. Leerlingen geven zelf namelijk doorgaans een veel minder rooskleurig beeld van het spijbelbeleid van scholen. Zij zeggen bijvoorbeeld dat hun ouders vaak niets van de school horen bij spijbelen (Severiens & Verstegen, 2007), ook al zeggen de meeste scholen de ouders wel degelijk in te lichten. Een vijfde van de leerlingen uit het voortgezet onderwijs vindt dat de eigen school niets tegen spijbelen doet (Mooij, Sijbers & Sperber, 2006).

Tabel 11.2b Percentages scholen die in 2006/2007 maatregelen namen op het gebied van spijbelen

	Voortgezet onderwijs			Speciaal onderwijs
	Pro	Vmbo	Havo/vwo	Vso
Preventie van spijbelen				
Geen structurele tussenuren in lesrooster leerjaren 1 en 2	99	99	96	49
In alle leerjaren minimaal vier lesuren per schooldag	96	96	85	72
Beperkt aantal wisselingen van lokaal en gebouw	92	61	47	69
Huiswerk 'zware' vakken door de week verspreiden	24	57	53	36
Dagelijks afwisselen 'lichte' en 'zware' vakken	76	69	66	59
Nooit 'licht' vak als laatste lesuur van de dag	16	6	3	18
Internet, sms of telefoonboom inzetten als eerste lesuur uitvalt	35	86	96	8
Opvang voor leerlingen in de school bij ziekte leraren	94	68	58	90
Duidelijke taken voor leerlingen bij ziekte leraren	59	57	46	59
Korte pauzes (maximaal 30 minuten)	92	94	92	64
Toestemming nodig om school in pauzes of tussenuren te verlaten	76	63	41	67
Centraal melden als leerlingen uit de klas zijn gestuurd	85	91	98	72
Bestrijden van spijbelen				
Ieder lesuur melding van absnten op centraal punt	65	63	65	39
Binnen een uur telefoontje of sms naar spijbelende leerling	69	34	29	56
Op de dag van spijbelen telefoontje of sms naar ouders	99	80	71	77
Mentor gaat oorzaken van spijbelen na met leerling en ouders	96	95	91	80
Mentor gaat op huisbezoek	49	14	5	36
Leerling haalt gemiste lessen/leerstof in	75	96	90	49
Leerling moet nablijven/zich melden voor schooltijd	96	99	99	44
Leerling maakt strafwerk	63	58	75	26

Spijbelen vermeld op rapport	55	36	31	28
Formele berisping door schoolleiding	65	65	65	49
Mentor maakt concrete afspraken (b.v. contract) met leerling en ouders over stoppen met spijbelen	90	79	78	64
Evaluatie van maatregelen spijbelen	79	77	72	31

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2007

Groen: stijging van 10 procent of meer in vergelijking met het voorgaande schooljaar

Oranje: daling van 5-10 procent in vergelijking met het voorgaande schooljaar

Rood: daling van 10 procent of meer in vergelijking met het voorgaande schooljaar

11.3 Voortijdig schoolverlaten in het middelbaar beroepsonderwijs

Omvang voortijdig schoolverlaten Door jaargangen deelnemers ingeschreven op 1 oktober 2005 en op 1 oktober 2006 te vergelijken, wordt duidelijk hoeveel deelnemers tussen deze teldata het bekostigd onderwijs hebben verlaten. Niet alle vertrokken deelnemers zijn overigens voortijdig schoolverlaters: dat zijn ze alleen als ze vertrekken zonder startkwalificatie. Tabel 11.3a geeft een overzicht voor het hele mbo.

Tussen de teldata verliet 28 procent van de deelnemers het beroepsonderwijs. Een deel deed dat gediplomeerd, een ander deel had al een startkwalificatie, maar 9 procent had die niet en was dus voortijdig schoolverlater. Van alle deelnemers die het beroepsonderwijs verlieten, deed 34 procent dat als voortijdig schoolverlater.

Tabel 11.3a Voortijdig schoolverlaten; deelnemers in 2005/2006 in bekostigde instellingen jonger dan 22 jaar

		Aantal deelnemers	Percentage
A	Deelnemers jonger dan 22 op 1-10-2005 die onderwijs volgden	390.000	100
B	Deelnemers die overblijven op 1-10-2006	282.000	72
C (A-B)	Uitstroom uit het bekostigd beroepsonderwijs	108.000	28
D	Voortijdig schoolverlater	36.300	9% van de deelnemers
E (D:C)	Percentage voortijdig schoolverlaten van de uitstroom uit het bekostigd beroepsonderwijs	36.300	34% van de uitstroom

Bron: Cfi, 2007

Het percentage schoolverlaters kan op twee manieren berekend worden, zoals tabel 11.3a laat zien. Ten eerste kan het aantal schoolverlaters zonder startkwalificatie gerelateerd worden aan het totaal aantal ingeschreven deelnemers (de definitie van het ministerie van OCW). Dit resulteert in 9 procent. Ten tweede kan het aantal schoolverlaters

zonder startkwalificatie gerelateerd worden aan het totaal aantal schoolverlaters. Deze berekening is vergelijkbaar met de definities van de Benchmark MBO en resulteert in 34 procent voortijdig schoolverlaters. (PricewaterhouseCoopers, 2006)

In 2004 verlieten rond de 41.000 deelnemers het beroepsonderwijs voortijdig, bijna 38 procent van de totale uitstroom, tegen 34 procent in 2005. Dit lijkt een aanwijzing voor een afname van het voortijdig schoolverlaten maar, omdat de gegevens van 2004/2005 niet geheel volledig zijn (bijgeschat), zijn de gegevens lastig met elkaar te vergelijken.

Voortijdig schoolverlaten per sector Berekeningen op basis van het onderwijsnummer laten verschillen zien tussen de mbo-sectoren (tabel 11.3b). De sectoren techniek en economie hadden in 2005 de meeste voortijdig schoolverlaters en de sectoren landbouw en zorg en welzijn scoorden de minste.

Tabel 11.3b Voortijdig schoolverlaters per sector

sector	Percentage vsv van de uitstroom	Percentage vsv van de ingeschreven deelnemers
Economie	36	11
Groen	26	7
Techniek	38	10
Zorg en Welzijn	28	7

Bron: Cfi, 2007

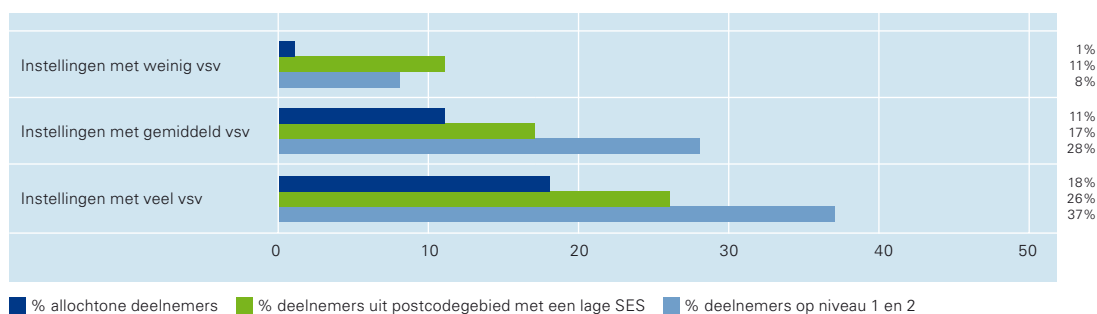
Voortijdig schoolverlaten per niveau De uitstroom van voortijdig schoolverlaters is het grootst op niveau 1 en 2. Dat is om meer dan een reden logisch. Allereerst hebben deelnemers die met een diploma op niveau 1 het onderwijs verlaten geen startkwalificatie, omdat die de norm legt bij een diploma op niveau 2. Verder zitten er in de opleidingen op de lagere niveaus vaak deelnemers met meervoudige problemen, die een veel grotere kans hebben uit te vallen. Deelnemers op hogere niveaus kunnen eerder aan het niveau van de startkwalificatie hebben voldaan. De hogere niveaus laten duidelijk geringere percentages voortijdig schoolverlaten zien.

Voortijdig schoolverlaten op instellingsniveau Instellingen verschillen sterk in hun percentages voortijdig schoolverlaters. Bij instellingen met veel voortijdig schoolverlaten hebben organieke eenheden minder werk gemaakt van de trajectbegeleiding. Hieronder vallen intake/assessment, keuzebegeleiding en begeleiding van leerproblemen, persoonlijke en sociale problemen. Dit gegeven is van belang voor het voorkomen van voortijdig schoolverlaten. Onvoldoende inzicht in en aandacht voor de situatie van de deelnemer hangt samen met voortijdig schoolverlaten: hoe intensiever de begeleiding, hoe waarschijnlijker het is dat problemen tijdig worden gesignaleerd en dat kan worden voorkomen dat iemand uitvalt.

Voortijdig schoolverlaten en toegankelijkheid Zoals te verwachten is, hangt voortijdig schoolverlaten sterk samen met toegankelijkheid. Instellingen die toegankelijk

zijn voor zwakkere deelnemers, hebben meer voortijdig schoolverlaters dan andere instellingen. Veel zwakkere deelnemers komen immers in opleidingen op niveau 1 en 2 en in die opleidingen zijn de uitvalcijfers een stuk hoger. Figuur 11.3a maakt het verband zichtbaar tussen aantallen deelnemers op niveau 1 en 2 per instelling, het aantal allochtone deelnemers en het aantal deelnemers uit postcodegebieden met een lage sociaaleconomische status.

Figuur 11.3a Samenhang voortijdig schoolverlaten en risicokarakteristieken in percentages

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2007

11.3.1 Melden van voortijdig schoolverlaten

Een algemene opvatting is dat voortijdig schoolverlaten sterk kan worden beperkt door snel te reageren als deelnemers risico's vertonen. Zo heeft de inspectie in 2006 onderzoek gedaan naar de mate waarin en de wijze waarop scholen en instellingen beleid uitzetten en uitvoeren om risicojongeren vroegtijdig te signaleren en passende hulp te bieden (Inspectie van het Onderwijs, 2007m). Alertheid en snelheid van optreden waren sterk van invloed op het voorkomen van schoolverlaten. De oordelen over trajectbegeleiding, zoals eerder besproken, bevestigen dat beeld. Belangrijk bij het voorkomen van voortijdig schoolverlaten zijn meldingen door scholen en instellingen van afwezigheid en voortijdig schoolverlaten aan de gemeenten, het Regionaal Meld- en Coördinatiepunt (RMC) en de IB-Groep.

In 2007 onderzochten de Auditdienst van het ministerie van OCW en de inspectie gezamenlijk het meldingsproces rond verzuim en voortijdig schoolverlaten in het voortgezet onderwijs en de bve-sector. Doel was inzicht verkrijgen in de mate waarin scholen en instellingen daadwerkelijk melden bij gemeenten en de IB-Groep, in de oorzaken van niet of niet tijdig melden en in de knelpunten in het meldingsproces (Auditdienst Ministerie van OCW & Inspectie van het Onderwijs, 2007).

Meldgedrag schiet tekort Het daadwerkelijk meldgedrag laat een gemengd beeld zien. Zowel de onderzochte scholen voor voortgezet onderwijs als de bve-instellingen melden aan leerplichtambtenaren en RMC's, maar niet consequent, niet tijdig en niet volledig. Scholen voor voortgezet onderwijs kiezen vaak voor een van de vele verplichte meldingen. Daarnaast wordt niet stelselmatig melding gedaan aan RMC's.

Waar leerplichtambtenaren en RMC's geclusterd werken, verlopen meldingen doorgaans beter. Meldingen aan het RMC vanuit het middelbaar beroepsonderwijs zijn ook niet altijd consequent en tijdig.

Meldingen hebben vaak een puur administratief karakter, waarbij het ontbreekt aan inhoudelijke informatie. Dit maakt het voor RMC's moeilijker om adequaat hulp te verlenen. Voor het bve-veld geldt dat meldingen aan leerplichtambtenaren, vanwege de kleinere groep leerplichtigen in dit type onderwijs, soms tussen de wal en het schip vallen. Meldingen vanuit het voortgezet onderwijs aan de IB-Groep in verband met de studiefinanciering of de tegemoetkoming vinden helemaal niet plaats en vanuit het middelbaar beroepsonderwijs sporadisch. Voor het voortgezet onderwijs is dit nog verklaarbaar, omdat de meldingsplicht maar voor een zeer beperkte groep leerlingen geldt. In de bve-instellingen is men vaak onvoldoende bekend met de verplichting, ondanks een standaardformulier en brieven van de minister (april 2006) die op deze plicht wijzen.

Oorzaken Oorzaken van het achterblijven van meldingen hebben te maken met structuur, proces en cultuur. Het belangrijkste obstakel in de structuur is de onduidelijke en complexe wet- en regelgeving. Zeven wetten bevatten artikelen over het melden van verzuim en voortijdig schoolverlaten:

- RMC-wet;
- Leerplichtwet;
- Wet op het voortgezet onderwijs;
- Wet educatie en beroepsonderwijs;
- Wet op de expertisecentra;
- Wet studiefinanciering 2000 en;
- Wet tegemoetkoming onderwijsbijdragen en schoolkosten.

In deze wetten staan diverse meldingsplichten met diverse termijnen. Soms maken scholen keuzes, soms zijn de verschillende regels niet bekend.

In het proces rond meldingen vallen gaten in de keten. Dat gebeurt aan het begin van de keten, bij scholen en instellingen waar administratieve processen en soms ook de bijbehorende automatisering niet in orde zijn, maar ook verderop bij leerplichtambtenaren en RMC's. Zij werken met verschillende soorten (automatiserings)systemen. Hierdoor loopt de manier van bevragen bij scholen en instellingen uiteen. Vervolgens worden meldingen verschillend afgehandeld en staan ook bij de IB-Groep de systemen een duidelijke terugkoppeling naar scholen en instellingen in de weg.

Tenslotte is ook de cultuur in de hele keten er niet op gericht prioriteit te geven aan melden en terugrapporteren. Zo houden scholen en instellingen absenties niet altijd goed bij en steken ze eerder energie in zorg aan leerlingen of deelnemers dan aan melding en doorverwijzing. Leerplichtambtenaren, RMC's en IB-Groep bevragen onvoldoende consequent en rapporteren onvoldoende terug over vervolgacties. Dat laatste levert bij scholen en instellingen de vraag op welk nut de melding heeft gehad.

Preventie Het risico van een ontbrekende, onvolledige of niet tijdige melding van verzuim of schoolverlaten is allereerst dat jongeren minder snel opgespoord en teruggedleid kunnen worden naar het onderwijsproces. Daarnaast kan een te late melding aan de IB-Groep ertoe leiden dat jongeren langer studiefinanciering ontvangen dan waar zij recht op hebben.

Op het moment dat die teruggevorderd wordt, levert dat vaak financiële problemen op, terwijl juist de financiële situatie vaak één van de belangrijkste drijfveren was om de schoolcarrière te staken en aan het werk te gaan. De terugvordering heeft dan een averechts effect.

Voor de preventie van voortijdig schoolverlaten is snel handelen van groot belang, maar meldingen vinden lang niet altijd plaats of komen te laat. Daarmee gaat het direct aan het begin van de keten al mis. Het is van belang om deze belemmeringen en de oorzaken ervan voortvarend aan te pakken.

11.4 Voortijdig schoolverlaten en de beroepskolom

Een groot deel van de 9.849 jongeren die op 1 oktober 2006 geen diploma of startkwalificatie bezaten en die een jaar eerder ingeschreven stonden in het mbo, is als voortijdig schoolverlater uitgestroomd uit de zogenoemde beroepskolom. De term 'beroepskolom' verwijst naar de opleidingen in het vmbo, mbo en hbo. Het is van belang om zicht te krijgen op de instroom, doorstroom en uitstroom in deze opleidingen. Zo kunnen kritische momenten in de schoolloopbaan binnen de beroepskolom die met voortijdig schoolverlaten te maken hebben, gesignaleerd worden. Het gaat daarbij vooral om de overgang van vmbo naar mbo, de interne doorstroom en uitstroom in het mbo en de uitstroom uit het hbo. Door het onderwijsnummer is de kwaliteit van de informatie op dit gebied sterk verbeterd.

11.4.1 Van vmbo naar mbo

De aansluiting vmbo-mbo Een soepele overgang voor leerlingen tussen vmbo en mbo is belangrijk bij het terugdringen van ongediplomeerde uitstroom. Onderzoek naar de samenwerking tussen vmbo-scholen en mbo-instellingen maakt duidelijk dat veel vmbo-scholen zich zorgen maken over de overstap van hun leerlingen naar het mbo (Inspectie van het Onderwijs, 2008d). Zij vragen zich af of leerlingen voldoende begeleiding en ondersteuning krijgen bij de leerstofaanpak en de sociale inpassing. Veel vmbo-scholen en mbo-instellingen maken onderling afspraken om te volgen of alle leerlingen na het vmbo ook daadwerkelijk beginnen in het mbo. Na die start wordt het contact tussen de scholen echter steeds minder en na twee jaar weten de vmbo-scholen meestal niet meer hoe hun leerlingen presteren in het mbo. Hierdoor zijn vmbo-scholen niet goed in staat hun onderwijs te evalueren en zodanig aan te passen dat de succeskans toeneemt.

Directe doorstroom vmbo-mbo Tot 2004/2005 werd de doorstroom van vmbo naar mbo op basis van globale gegevens geschat op 72 procent (OCW, 2007c). Cijfers uit 2005/2006 laten zien dat over alle vmbo-leerwegen (inclusief de ongediplomeerden) gemiddeld 82 procent doorstroomt (86 procent exclusief de ongediplomeerden). Dit betekent geen verbetering in de doorstroom, maar is een gevolg van beter inzicht op grond van betere cijfers.

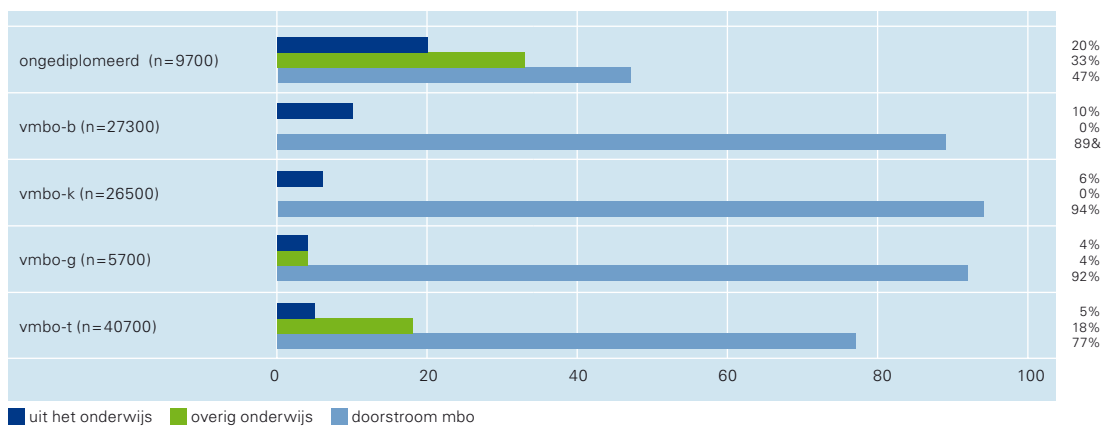
Figuur 11.4.1a toont de doorstroom naar het mbo van de groep leerlingen die per 1 oktober 2005 instroomde in leerjaar 4 van het vmbo. Ongeveer 9 procent is niet gediplomeerd: deze 9.700 leerlingen zijn wél in vmbo-4 gestart, maar tijdens het jaar afgehaakt, niet opgegaan voor het examen of niet geslaagd.

Bij deze groep is de uitstroom uit het onderwijs het grootst (20 procent), maar het kan zijn dat een deel na enige tijd alsnog naar het mbo gaat. Van de ongediplomeerden vervolgt 33 procent wel hun schoolloopbaan, maar niet in het mbo. Daarnaast gaat 47 procent van de ongediplomeerden wél naar het mbo.

De uitstroom uit het onderwijs is bij vmbo-b 10 procent, bij vmbo-k 6 procent, bij vmbo-g 4 procent en bij vmbo-t 5 procent. Gemiddeld over alle leerwegen is het voortijdig schoolverlaten bij de overgang van vmbo naar mbo 8 procent, maar de verschillen per instelling zijn groot. Zo heeft bijvoorbeeld een kwart van de instellingen met vmbo-b meer dan 18 procent voortijdig schoolverlaters en een kwart minder dan 7 procent.

Figuur 11.4.1a Percentages directe doorstroom vmbo-mbo 2005/2006 naar leerweg vmbo

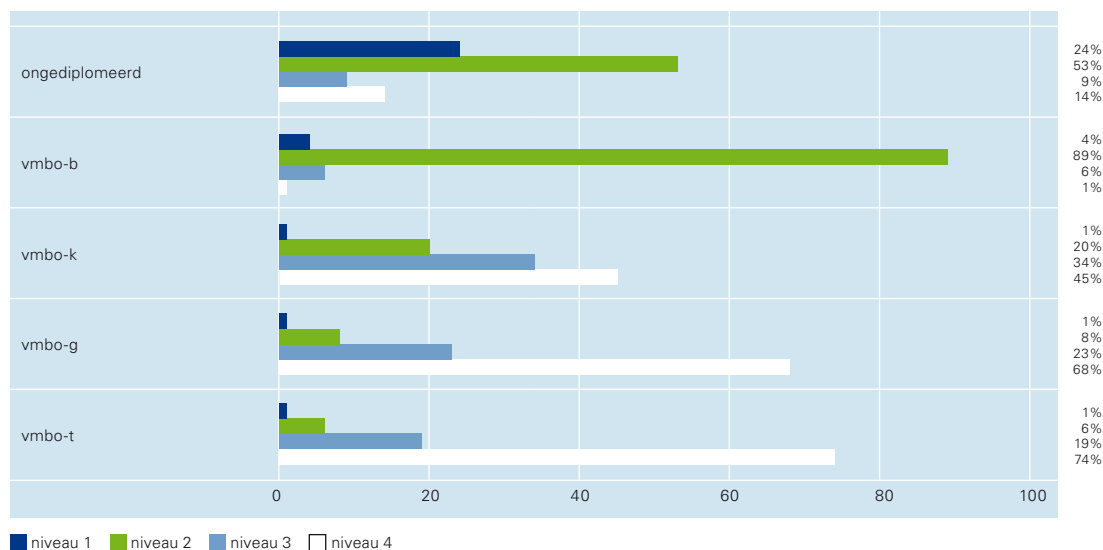
Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2008

De doorstroom naar het mbo is relatief het grootst bij de basisberoepsgerichte, kaderberoepsgerichte en gemengde leerweg. De leerlingen van vmbo-t stromen vaker door naar ander onderwijs, veelal het havo. Ongediplomeerde leerlingen stromen relatief weinig direct door naar het mbo (47 procent).

Kwalitatieve doorstroom vmbo-mbo De route van de leerweg in het vmbo naar het niveau in het mbo geeft inzicht in de vraag of de plaatsing van vmbo'ers in het mbo optimaal is. Op basis van het diploma is het gebruikelijk dat gediplomeerde vmbo-b-leerlingen naar een opleiding op niveau 2 in het mbo doorstromen, vmbo-k-leerlingen stromen door naar niveau 3 en vmbo-g-en vmbo-t-leerlingen naar niveau 4.

Figuur 11.4.1b laat zien dat het merendeel van de vmbo-leerlingen doorstroomt naar het te verwachten niveau in het mbo, maar er treden zowel winsten als verliezen op. De winst is vooral groot bij de leerlingen van vmbo-k. Zij mogen op grond van hun diploma door naar niveau 3, maar komen betrekkelijk vaak terecht in niveau 4 (echter ook in niveau 2). Het merendeel van de vmbo-b-leerlingen stroomt door naar niveau 2. De vmbo-g-en vmbo-t-diploma's geven toegang tot niveau 4-opleidingen, maar van de leerlingen uit deze leerwegen gaat ook een aanzienlijk deel naar een opleiding op niveau 2 of 3.

Figuur 11.4.1b Routes in de directe doorstroom vmbo-mbo 2005/2006, per leerweg vmbo

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2008

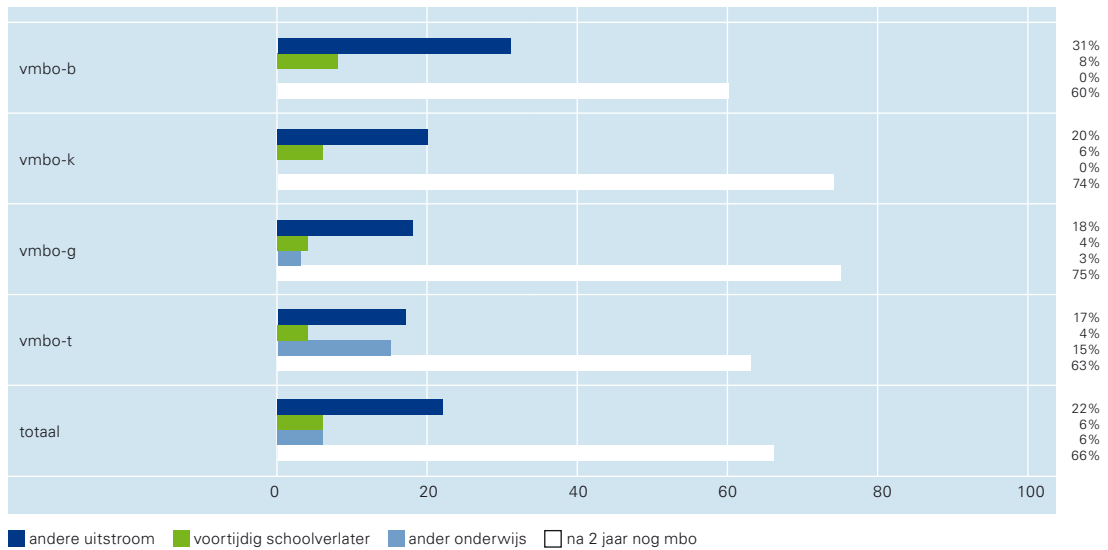
Er zijn verschillende verklaringen voor de variatie in doorstroomroutes (Inspectie van het Onderwijs, 2008d), zoals de beschikbaarheid van de juiste opleiding op het juiste niveau en de behoeftes en wensen van het werkveld. Ook de toegankelijkheid van mbo-instellingen speelt een rol. Nader onderzoek is nodig om vast te stellen of de verliezen ten opzichte van de verwachting acceptabel zijn, dan wel of er mechanismen aan ten grondslag liggen die niet wenselijk zijn voor de beroepskolom.

11.4.2 Door- en uitstroom binnen het mbo

Als vmbo-leerlingen in het mbo zijn ingestroomd, is het vervolgens belangrijk dat zij binnen het mbo hun schoolloopbaan goed kunnen vervolgen. De schoolloopbanen komen op twee manieren in beeld: eerst komt aan de orde in welke mate leerlingen na twee jaar nog steeds onderwijs volgen in het mbo. Van de leerlingen die nog mbo volgen, is daarna in kaart gebracht in welk mbo-niveau zij zich bevinden. Daarbij is ook aangegeven of dat, in verhouding tot de leerweg die zij in het vmbo volgden, kan worden beschouwd als behoud van kwalificatie.

Situatie twee jaar na instroom Figuur 11.4.1c toont de situatie van vmbo-leerlingen twee jaar na hun instroom in het mbo. Van de leerlingen die in 2004/2005 in leerjaar 1 van het mbo begonnen, zit 66 procent twee jaar later nog in het mbo. Van de 34 procent die uit de beroepskolom vertrok, ging 6 procent naar ander onderwijs terwijl 28 procent uitstroomde (22 procent met diploma en 6 procent als voortijdig schoolverlater).

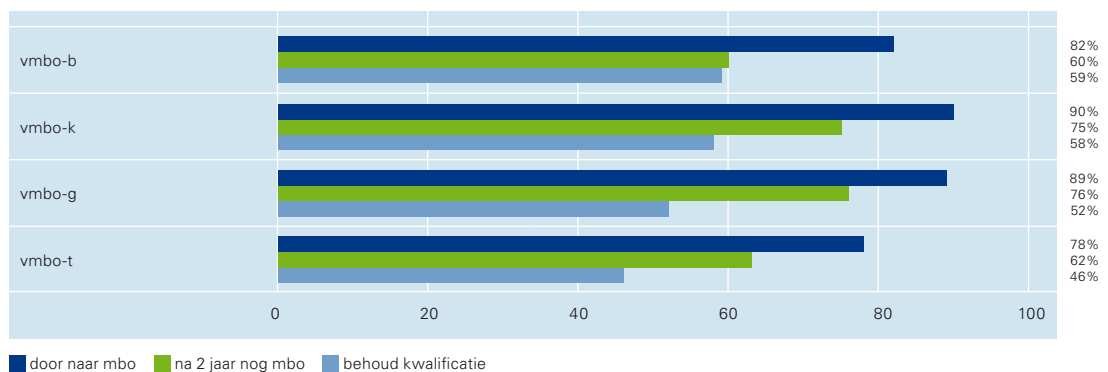
Figuur 11.4.1c Positie van voormalige vmbo-leerlingen na twee jaar in het mbo

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2008

Behoud van kwalificatieniveau De meeste leerlingen komen in het mbo op het niveau terecht waar ze op grond van hun diploma vmbo worden verwacht. Figuur 11.4.1d maakt zichtbaar hoe dat twee jaar na het verlaten van het vmbo is, door de combinatie vmbo-leerweg en mbo-niveau te vergelijken. Allereerst is te zien hoeveel leerlingen doorstroomden naar het mbo en hoeveel na twee jaar nog in het mbo zitten. Als aanvulling op eerdere figuren is daarna te zien hoeveel van hen onderwijs volgen op het kwalificatieniveau dat op grond van hun diploma mocht worden verwacht. Zo zit 60 procent van de vmbo-b-leerlingen na twee jaar nog in het mbo en zit 59 procent op het niveau van hun kwalificatie vmbo of hoger. Bij de overige richtingen is dit verschil groter, vooral bij vmbo-t.

Figuur 11.4.1d Het volgen van een opleiding in het mbo twee jaar na het vmbo, per leerweg

Bron: Inspectie van het Onderwijs, 2008

Interne doorstroom in het mbo Bij de interne doorstroom kan ook gekeken worden naar overgangen tussen opleidingen van een verschillend niveau binnen het mbo. Omdat er voor het mbo nog geen gegevens zijn van cohorten met een lange studieloopbaan, is de positie van alle deelnemers in het mbo tussen 2005 en 2006 vergeleken. De interne stromen blijken heel gevarieerd. Van de deelnemers met een diploma van niveau 1 stroomt 51 procent door naar een hoger niveau in het mbo. Bij niveau 2 gaat het om 45 procent en bij niveau 3 om 23 procent. Bij deze laatste groep stroomt een klein gedeelte door naar het hbo. Van de niveau 4-deelnemers met een diploma stroomt 35 procent in de beroepskolom door naar het hbo.

Conclusie Ten aanzien van voortijdig schoolverlaten en het behalen van een zo hoog mogelijke (start)kwalificatie is een aantal momenten in de schoolloopbaan binnen de beroepskolom risicovol. Deze kritische momenten bevinden zich zowel bij de instroom, als de doorstroom en uitstroom in deze opleidingen. Bij de overgang van vmbo naar mbo verliet 8 procent van de cohort 2005/2006 de school voortijdig. In het gehele mbo is er in de periode 2005/2006 sprake van 28 procent uitstroom uit het onderwijs. Hiervan is 6 procent voortijdig schoolverlater. Twintig procent van de uitstroom, het gaat hier om deelnemers met een diploma, vervolgt de studieloopbaan niet met een opleiding in de beroepskolom. In het hbo loopt de uitval op van 20 procent in het eerste jaar tot 30 procent in het tweede jaar en 39 procent in het derde jaar. Hiertoe zullen overigens naar verwachting geen voortijdig schoolverlaters (deelnemers zonder startkwalificatie) behoren.

Vanuit het vmbo stroomt 82 procent door naar het mbo. Na twee jaar heeft 66 procent daar het niveau van de startkwalificatie behaald, is daarmee bezig of is bezig een hoger kwalificatieniveau te behalen. Binnen het mbo zijn de niveau 1- en niveau 2-gediplomeerden het meest geneigd tot interne doorstroom naar een hoger niveau (tussen 45 en 51 procent), de niveau 3-deelnemers het minst en de niveau 4-deelnemers stromen voor 35 procent door naar het hbo.

Een verhoging van het aantal jongeren met een startkwalificatie kan worden bereikt door een nog hoger percentage leerlingen dat een diploma niveau 1 heeft, te doen doorstromen naar een niveau 2-opleiding.

In het licht van een zo hoog mogelijke (start)kwalificatie bij jongeren moet de interne doorstroom in het mbo (nu 32 procent van de gediplomeerden) bevorderd worden. De beschikbare gegevens maken nog niet helder of er sprake is van een stijgende of dalende lijn. Wel kan op korte termijn onderzocht worden hoe groot verschillen tussen instellingen zijn en wat de invloed is van achtergrondkenmerken van de deelnemer, sector, niveau en regio.

Gezien de vele doorstroomroutes tussen vmbo en mbo en de veelheid aan argumenten waarmee deze worden verdedigd of juist ontkracht, is het nuttig verder te onderzoeken wat het niveau en effect van juiste plaatsing van een vmbo-leerling in het mbo is. Daarbij kan uitstekend gebruikgemaakt worden van het European Qualifications Framework (EQF). Uiterlijk 2010 moeten alle Europese lidstaten hun kwalificaties relateren aan één van de acht niveaus die onderscheiden worden binnen dit framework, zodat ze internationaal vergelijkbaar zijn.

11.5 Uitval en rendement in het hoger onderwijs

Veel studenten ronden hun opleiding niet succesvol af. Het beleid van het ministerie (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007-2008, 30 800 hoofdstuk VII, nr. 2) is dan ook gericht op het bereiken van meer hoger opgeleiden door een beter rendement en meer deelnemers aan het hoger onderwijs, vooral in de bachelorfase. Als streefwaarde voor 2014 is geformuleerd dat de uitval uit het hele hoger onderwijs tot de helft moet zijn gereduceerd.

Uitval in het hbo In Tabel 11.5a wordt zichtbaar hoe groot de uitval is bij voltijd bacheloropleidingen in het bekostigd hbo, dat wil zeggen het percentage studenten dat na twee jaar het hoger beroepsonderwijs heeft verlaten.

Tabel 11.5a Situatie na twee jaar van de cohort eerstejaars hbo-studenten uit 2004 naar sector (in procenten)

HBO	onderwijs (N=14.485)	landbouw en natuurlijke omgeving (N=2.039)	techniek (N=15.984)	gezond- heidszorg (N=7.730)	economie (N=35.091)	gedrag en maatschappij (N=12.279)	taal en cultuur (N=3.800)	Totaal (N=91.408)
Zelfde opleiding aan zelfde instelling	59,3	65,6	59,1	66,2	56,7	57,2	62,0	58,8
Andere opleiding aan zelfde hbo-instelling	3,1	2,2	8,1	4,6	8,0	7,4	5,1	6,6
Zelfde opleiding aan andere hbo-instelling	3,4	0,3	1,8	1,4	2,1	2,2	3,7	2,2
Andere opleiding aan andere hbo-instelling	7,4	4,9	6,7	5,9	7,6	7,2	3,8	7,0
Hbo-opleiding hervat na afwezigheid van een jaar	2,9	1,7	2,7	2,0	2,7	3,1	2,6	2,7
Gestopt met studie in het hbo	23,9	25,3	21,6	19,7	22,9	22,9	22,9	22,6
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Bron: Een Cijfer HO/ Inspectie van het Onderwijs, 2007

Ruim de helft van de hbo'ers (59 procent) die in 2004 zijn gestart met hun opleiding, volgt na twee jaar nog dezelfde opleiding aan dezelfde instelling. Na twee jaar blijkt wel ruim een vijfde van de studenten met de oorspronkelijke opleiding of met een andere opleiding in het hbo te zijn gestopt. Er is een derde groep (19 procent) die binnen het hbo verandert van opleiding en/of instelling of die na afwezigheid van meer dan een jaar weer aan een hbo-opleiding begint.

Van de studenten die gestopt zijn met hun hbo-studie, is 12 procent (1.945 studenten) naar het wo gegaan. 'Gestopt met studie in het hbo' wil dus niet zonder meer zeggen dat al deze studenten uit het hoger onderwijs zijn verdwenen. In werkelijkheid is het beeld iets minder negatief dan de cijfers suggereren.

Uitval in het wo In tabel 11.5b wordt de omvang zichtbaar van de uitval in het wetenschappelijk onderwijs, dat wil zeggen het percentage studenten dat na twee jaar uit het hoger onderwijs is verdwenen.

Tabel 11.5b Situatie na twee jaar van de cohort eerstejaars wo-studenten uit 2004 naar sector (in procenten)

WO	landbouw en natuurlijke omgeving	natuur	techniek	gezond- heidszorg	economie	recht	gedrag en maatschappij	taal en cultuur	Totaal
	(N=636)	(N=3.013)	(N=4.906)	(N=2.304)	(N=6.776)	(N=5.356)	(N=9.553)	(N=6.482)	(N=39.026)
Zelfde opleiding aan zelfde instel- ling	71,4	60,9	56,4	70,0	51,7	49,7	59,9	57,4	57,1
Andere opleiding aan zelfde wo- instelling	9,3	16,5	16,1	11,0	19,6	20,6	11,1	11,1	14,9
Zelfde opleiding aan andere wo- instelling		0,5	0,1	0,2	0,1	0,8	1,0	0,4	0,5
Andere opleiding aan andere wo- instelling	3,8	5,6	6,8	8,0	4,4	6,0	3,1	3,8	4,8
Wo-opleiding her- vat na afwezigheid van een jaar	1,7	1,5	1,5	1,0	1,2	2,0	1,8	2,2	1,7
Gestopt met studie in het wo	13,8	15,0	19,0	9,8	23,0	21,0	23,2	25,0	21,1
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Bron: Een Cijfer HO/ Inspectie van het Onderwijs, 2007

Net als in het hbo studeert ruim de helft (57 procent) van de wo-studenten na twee jaar nog aan de oorspronkelijke opleiding en instelling. Ook het percentage wo-studenten dat na twee jaar met de oorspronkelijke opleiding of met een andere opleiding in het wo is gestopt, 21 procent, komt ongeveer overeen met de uitval in het hbo. Wel is er meer differentiatie tussen de verschillende sectoren dan in het hbo. Het rendement is het hoogst in de sector gezondheidszorg. Het komt voor dat uitvallers uit het wo verder gaan in het hbo. Zij zijn daarom niet allemaal voor het hoger onderwijs verloren. Er is een groep van bijna een kwart van de wo-studenten die van opleiding en/of instelling verandert of de studie hervat na afwezigheid van een jaar. Dit percentage is iets hoger dan in het hbo.

Verklaringen voor uitval Er zijn verschillende verklaringen voor studieuitval (Van den Berg, 2006; Van den Broek e.a., 2006; Buys, 2006; Ruis, 2007; Vandenbroucke, 2006). Vaak spelen studentgebonden factoren een rol, zoals een verkeerde studiekeuze, een geringe motivatie en inzet of een laag verwachtingspatroon ten aanzien van studiesucces. Hoe grondiger de student zijn studiekeuze maakt, des te groter zijn slagingskansen.

Een verkeerde studiekeuze kan het gevolg zijn van weinig transparante studievoorlichting. Instellingen intensiveren vanuit dit besef hun voorlichtingsactiviteiten, maar vullen studievoorlichting vaak toch hoofdzakelijk promotioneel in. Tegelijkertijd is er sprake van een enorme toename aan opleidingen uit marketingtechnische overwegingen. Dit leidt gemakkelijk tot onjuiste verwachtingspatronen bij studenten. Wel blijkt dat hoe grondiger studenten hun studiekeuze maken, hoe groter de slagingskans.

De inrichting van het onderwijs, met name in de propedeusefase, is van invloed op uitval. De mate en wijze van studiebegeleiding zijn van invloed op de studievoortgang van studenten: instellingen bereiken niet altijd voldoende sociale en academische integratie van studenten. Door het bindend studieadvies valt het moment van studiestaken tegenwoordig vaak eerder dan in het verleden.

Inspanningen nodig Ruim twee vijfde van de studenten, zowel in het hbo als in het wo, maakt geen goede start. Te veel studenten vallen uit en dit beïnvloedt het aandeel hoger opgeleiden dat uiteindelijk de arbeidsmarkt betreedt negatief. Verdere inspanningen zijn nodig om dit rendementsverlies tegen te gaan, niet alleen van beleidsmakers, maar ook van instellingen en studenten. Belangrijke aangrijpingspunten zijn studievoorlichting, de matching tussen student en opleiding en de inrichting van de propedeuse.

